

พื้นที่ศึกษา

4.1 สภาพโดยทั่วไปของเมืองเชียงใหม่

เชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความสำคัญมาเกือบ 700 ปีแล้ว ซึ่งแต่เดิมนั้นเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรลานนาไทย สร้างสมัยกษัตริย์เม็งราย เมื่อปี พ.ศ. 1835 ได้รับการขนานนามว่า "นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" เป็นศูนย์กลางของการปกครอง และวัฒนธรรมของบริเวณภาคเหนือตอนบน เชียงใหม่ถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างภาคเหนือและภาคกลางยังมีน้อย เนื่องจากอุปสรรคทางด้านคมนาคม ดังนั้นในรัชกาลที่ 4 - 5 ซึ่งเป็นระยะที่ประเทศไทยถูกคุกคามโดยมหาอำนาจยุโรป และ ต้องเสียดินแดนไปมากเพื่อป้องกันประเทศส่วนที่เหลือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงทรงมีวิเทโศบายเร่งส่งเสริมความเจริญ โดยตัดเส้นทางรถไฟเชื่อมราชธานีกับหัวเมืองภาคเหนือ และภาคอื่น ๆ เพื่อขยายการปกครองไปสู่ส่วนภูมิภาค (อัน นิยมาน เหมินทร์ 2525: 65-66) และในสมัยต่อมา เชียงใหม่ก็ได้รับการกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการบริหารของมณฑลพายัพตลอดมา จังหวัดเชียงใหม่มีบทบาทสูงขึ้นในช่วงมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้เน้นให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาตลอดมาจนปัจจุบัน

รอนดีเนลลี (Rondinelli 1983: 42-57) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาเมืองรอง (Secondary City) ในประเทศกำลังพัฒนาไว้ว่าเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ชนบท ซึ่งแต่เดิมนั้นจะมีเมืองหลักใหญ่ ๆ ไม่กี่เมืองเท่านั้นที่มีการพัฒนาสูง แต่ในปัจจุบันเมืองรองเหล่านี้จะมีความสำคัญมากในการพัฒนาประเทศ เมืองเหล่านี้ในปัจจุบันได้เติบโตเป็นศูนย์กลางการบริการ ซึ่งส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากลักษณะทางกายภาพที่เข้าถึงได้ง่าย ทำให้ประชากรโดยรอบเข้ามาใช้บริการทางการค้าและบริการส่วนบุคคลภายในเมืองเหล่านี้ เขากล่าวว่าเมืองเชียงใหม่มีปัจจัยสนับสนุนหลายประการในการพัฒนาคือการเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และมีทำเลที่ตั้งทางกายภาพที่เหมาะสม การเป็นฐานกำลัง

ทางทหาร ความเป็นศูนย์กลางการบริหารและการเมือง การลงทุนของต่างชาติ ความเจริญทางเทคโนโลยีทางการคมนาคม และ ความเป็นศูนย์กลางของการค้าและการบริการ

เขาได้กล่าวอ้างอิงงานของ จักรกฤษณ์ นรเศรษฐผดุงการ และ ฮา เกนซิค (Rondinelli 1983: 45-54) ซึ่งเขียนเกี่ยวกับ เชียงใหม่ไว้ว่า เชียงใหม่นั้นมีข้อได้เปรียบ ทางด้านพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบสูงกว้างไกลแม่น้ำปิง ทำเลดังกล่าวสามารถป้องกันตนเองจากศัตรูจากเพื่อนบ้าน เช่น พม่า และ ลาว ได้ดี รวมทั้งมีอากาศพอดี และพื้นที่อุดม เหมาะแก่การเพาะปลูก มีทำเลที่เป็นศูนย์กลาง ของพื้นที่การเกษตรของภาคเหนือ ทำให้กลายเป็นจุดสำคัญสำหรับการบริหารและการค้า นอกจากนี้แต่เดิมยังเป็นเมืองที่พวกชาวตะวันตกให้ความสนใจ เข้าไปลงทุนและแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทที่สำคัญบางอย่าง เช่น การที่เชียงใหม่มีพระราชวังซึ่งเป็นที่ประทับของพระราชวงศ์ ก็มีผลให้เกิดการลงทุนในการบริการที่ทันสมัยรวมทั้งการสาธารณสุข โภค การคมนาคม ซึ่งก็ดึงดูดการท่องเที่ยวทั้งใน และต่างประเทศ ด้านการคมนาคมนั้นมีการสร้างทางรถไฟ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดำรงบทบาทหน้าที่ของเมืองในฐานะศูนย์กลางการบริหารของภาคเหนือ และส่งเสริมให้เมืองได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้า สินค้า และ การท่องเที่ยวในระยะต่อมา และที่สำคัญที่สุดคือการที่เชียงใหม่มีกำลังการผลิต ในการทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางการค้าสินค้า และ บริการ ซึ่งจำเป็นในการที่เมืองจะเติบโตต่อไป

ปัจจุบัน เชียงใหม่มีระดับการพัฒนา เป็นอันดับหนึ่งของภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดภาคเหนือตอนบน และ ยังมีเขตอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ ในภาคเหนือตอนบน จึงมีบทบาทสำคัญในการ เป็นศูนย์กลางของระบบชุมชนภาคเหนือที่ให้บริการแก่พื้นที่ด้านเศรษฐกิจ และ สังคม

4.2 สภาพเศรษฐกิจของเชียงใหม่

เชียงใหม่ตั้งอยู่ในทำเลที่ดีเลิศแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ของที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำแคว แม่น้ำกว๊าง และแม่น้ำวัง เหมาะสำหรับการเกษตร และนอกจากนี้ยังเป็นทำเลที่มีการเข้าถึงได้สะดวก สามารถติดต่อเข้าออกกับพื้นที่ได้โดยรอบ เชียงใหม่จึงเป็นศูนย์กลางการค้าของภาคเหนือที่กระจายสินค้าไปยังจังหวัดข้างเคียง

การผลิตที่สำคัญของเชียงใหม่ คือ สาขาเกษตรกรรม รองลงมา ก็ได้แก่การค้า การบริการ และ อุตสาหกรรมตามลำดับ การค้าขายสิ่ง และ ขายปลีก เป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญเป็นอันดับสอง มีสัดส่วนร้อยละ 22.08 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งจังหวัดในปี 2517 ส่วนในปี 2521 นั้น มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 24.04 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวม และมีอัตราการขยายตัวระหว่างปี 2517-2521 ประมาณร้อยละ 9.3๘ ค่อบปี ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวที่สูงกว่าอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวม (สำนักผังเมือง 2520: 49-51) และในปัจจุบันการค้าของจังหวัดเชียงใหม่กำลังเพิ่มขึ้นในด้านปริมาณ ข้อมูลจากรายงานผังโครงสร้างจังหวัดเชียงใหม่ (สำนักผังเมือง 2528: 12) แสดงให้เห็นว่าจำนวนสถานประกอบการธุรกิจการค้ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเพิ่มจาก 9,693 แห่ง ในปี พ.ศ. 2521 เป็น 11,932 แห่ง ในปี พ.ศ. 2524 และยังมีมูลค่าการผลิต เป็นร้อยละ 13 ของมูลค่าการผลิตทั้งจังหวัด ในภาคการเงินการธนาคาร จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางการเงินขนาดใหญ่ และ สำคัญของภาคเหนือตอนบนโดยมีสถาบันทางการเงินเป็นจำนวนมาก ทั้งธนาคารพาณิชย์ ธนาคารรัฐบาล สถาบันการเงินของเอกชน และสถาบันเหล่านี้ก็มักจะจัดตั้งสำนักงานเขตขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันเชียงใหม่มีธนาคารพาณิชย์ 42 แห่ง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ 7 แห่ง ธนาคารออมสิน 17 แห่ง บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ 6 แห่ง และบริษัทประกันภัยอีก 14 แห่ง โดยธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันการเงินที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในท้องถิ่น มีเงินฝากในปี พ.ศ. 2524 ทั้งสิ้น 4,878.3 ล้านบาท นอกจากนี้มูลค่าการผลิตสาขาธนาคารยังมีอัตราการขยายตัวรวดเร็วถึงร้อยละ 14 ค่อบปี ดังนั้นจึงคาดได้ว่ากิจการทางการค้าและการเงินการธนาคาร ของเมืองเชียงใหม่ในอนาคต คงจะขยายตัวได้อีกมาก และเป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญมากอันหนึ่ง

ในด้านภาคการบริการ ซึ่งได้แก่การบริการทางการศึกษา การแพทย์ และอนามัย การบินเทินทรสพ โรงแรมและภัตตาคาร และการบริการอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2517 มูลค่าของกิจการด้านการบริการนี้ มีสัดส่วนถึงร้อยละ 13.55 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในปี 2517 และเพิ่ม เป็นร้อยละ 14.74 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในปี 2521 และมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ 9.36 ค่อบปี ซึ่งสูงกว่่าอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งจังหวัดเช่นกัน (สำนักผังเมือง 2524: 51) สำหรับในปี พ.ศ. 2525

มีมูลค่าการผลิตเท่ากับ 1,279.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 20 ของการผลิตทั้งจังหวัด หรือคิดเป็นร้อยละ 27 ของมูลค่าการผลิตของภาคในสาขาเดียวกัน มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2521-2525 ร้อยละ 8.7 ต่อปี ซึ่งธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นกิจการที่ก่อให้เกิดการผลิตในสาขาการบริการสูงสุด เพราะทำให้ธุรกิจบริการด้านอื่น ๆ ขยายตัวไปด้วย เป็นต้นว่ากิจการโรงแรม ในที่คลับ สถานเริงรมย์ และมหรสพ ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2519-2523 มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 13 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2523 มีมูลค่าการผลิตเป็นร้อยละ 41 ของการผลิตสาขาบริการ

จากสถานธรรมชาติที่สวยงามของจังหวัด เชียงใหม่ ภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว ทั้งประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม ทำให้เชียงใหม่ได้รับการกำหนดให้เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบนในระดับภาค เนื่องจากความพร้อมในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวรวมทั้งระยะการเดินทางที่สั้นจากศูนย์กลางไปยังเขตอิทธิพลโดยรอบ ทำให้มีนักท่องเที่ยวไปเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ. 2524 มีจำนวนนักท่องเที่ยวไปจังหวัด เชียงใหม่ถึง 1,355,185 คน และจากการประมาณการขั้นปานกลางจะมีนักท่องเที่ยวไปจังหวัด เชียง ใหม่ในปีพ.ศ. 2530 ถึง 2,275,528 คน

4.3 ลักษณะทางค่านประชากร

จากเอกสารประกอบการวางแผนและจัดทำผัง เมืองรวม เมือง เชียงใหม่ (สำนักผังเมือง 2525: 21) ได้กล่าวถึงการ เปลี่ยนแปลงประชากรย้อนหลังไปถึงปี พ.ศ. 2488 ว่า มีการเพิ่มประชากรสูงมากในช่วงแรก ๆ และลดลงเรื่อย ๆ ในช่วงต่อมา การอพยพออกของประชากรใน เขตเทศบาลมีมากกว่าการอพยพเข้า ทั้งนี้กล่าวว่าเป็นเพราะสาเหตุสองประการคือ การขยายตัวทางกายภาพในเขต เทศบาลกำลังจะถึงจุดอิ่มตัว และอีกประการหนึ่งอาจ เป็น เพราะการแจ้งการย้ายเข้าออกของ เด็กที่เกิดใหม่ใน เขตเทศบาล ดังนั้นจึงทำให้สถิติการย้ายถิ่นออกมีมากกว่าการย้ายถิ่น เข้า

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เห็นได้ชัดจากข้อมูลสถิติทะเบียนราษฎร และข้อมูลจากสำนักงานเทศบาลนคร เชียงใหม่ นั่นคือในช่วงแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2507 จำนวนประชากรเพิ่ม 2 เท่าตัว จาก 37,844 คนในปี 2488 เป็น 76,176 คน

ในปี 2507 เฉลี่ยแล้วเพิ่มประมาณปีละ 1,825 คน หรือร้อยละ 4.82 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราส่วนค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับระยะต่อ ๆ มาซึ่งค่อย ๆ ลดลง ข้อมูลจากสำนักผังเมือง (สำนักผังเมือง 2521: 43-45) กล่าวว่าในช่วงปี พ.ศ. 2504-2509 ประชากรเพิ่มจาก 68,850 คน เป็น 79,694 คน คิดเฉลี่ยประมาณร้อยละ 2.5 ต่อปี และอัตราส่วนดังกล่าวยังลดลงอีกเล็กน้อยในช่วงปี พ.ศ. 2515-2521 ข้อมูลสถิติจากสำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่แสดงให้เห็นว่า จำนวนประชากรเพิ่มจาก 93,353 คน เป็น 106,886 คน ในช่วงปีดังกล่าว ซึ่งคิดเฉลี่ยได้ร้อยละ 2.07 ต่อปี จากการสัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายทะเบียนราษฎรเทศบาลนครเชียงใหม่ (พงษ์ศักดิ์ วิริยะประเสริฐ) ได้ให้ความเห็นว่าในช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายยุบอำเภอเปิดประชากร ดังนั้นประชากรจึงเพิ่มในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ ส่วนในปีถัดมา คือปี พ.ศ. 2522 จำนวนประชากรลดลงเหลือ 97,839 คน เป็นเพราะเป็นปีที่มีการเลือกตั้ง ดังนั้นจำนวนตัวเลขประชากรจึงถูกสำรวจและปรับให้ถูกต้องต่อความเป็นจริงมากขึ้น เช่น การแจ้งการเกิดของเด็กตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ทำให้มีอัตราการเพิ่มประชากรสูงในเขตเทศบาล เมื่อมีการปรับปรุงจำนวนประชากรจึงลดลงอย่างเห็นได้ชัด และในปีต่อ ๆ มาประชากรค่อย ๆ เพิ่มขึ้น แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ข้อมูลไม่สามารถนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลช่วงก่อนหน้านี้ได้ ทั้งนี้เพราะได้มีการประกาศขยายเขตเทศบาลออกไปเป็น 40 ตารางกิโลเมตร การเปรียบเทียบสามารถทำได้เฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2527 ซึ่งเพิ่มจาก 101,394 คน เป็น 153,537 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 12.85 ต่อปี นับว่าเป็นอัตราที่สูง ทั้งนี้เนื่องมาจากการขยายเขตเทศบาลประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะการอพยพเข้าของคนจากต่างจังหวัด ส่วนหนึ่งเข้ามาเพื่อการศึกษา และอีกส่วนหนึ่งก็เพื่อการทำงาน หรืออยู่อาศัย (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สถิติจำนวนประชากร พ.ศ. 2515-2527

ปี พ.ศ.	ชาย	หญิง	รวม
2515	47,532	45,821	93,353
2516	49,245	47,176	96,421
2517	50,324	47,995	98,319
2518	51,550	49,287	100,837
2519	53,373	51,146	104,519
2520	53,619	51,611	105,230
2521	54,525	52,361	106,886
2522	49,078	48,761	97,839
2523	50,106	50,043	100,146
2524	50,530	50,864	101,394
2525	51,838	52,352	104,190
2526	75,036	75,463	150,499
2527	76,351	77,186	153,537

(ที่มาของข้อมูล : สำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ 2528)

ความหนาแน่นของประชากรนั้นเพิ่มขึ้นในช่วงก่อนการขยายเขตเทศบาล คือ ในปี พ.ศ. 2508 ความหนาแน่นของประชากรสุทธิของเทศบาลนครเฉลี่ยแล้วประมาณ 5,333 คน ต่อตารางกิโลเมตร (สำนักผังเมือง 2521: 42) ในปี พ.ศ. 2523 ความหนาแน่นเพิ่มขึ้นเป็น 5,723 คน ต่อตารางกิโลเมตร (สำนักผังเมือง 2525:28)

จากรายงาน Feasibility Studies For Regional Studies Development (Knight and Partners PTY 1983: 2c9-2c 29) ซึ่งในส่วน
ของประชากรได้ศึกษาความหนาแน่นของประชากรในเขตเลือกตั้ง ปี พ.ศ. 2524 นั้น
ปรากฏว่าความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยในเขตเทศบาลจะเป็น 5,760 คน ต่อตาราง-
กิโลเมตร โดยที่ความหนาแน่นของประชากรจะมากที่สุดในใจกลางเมือง โดยเฉพาะ
บริเวณตอนกลางของตำบลข้างม่อยคอนได้จะมีประชากรหนาแน่นถึง 4,100 คน ต่อ
ตารางกิโลเมตร หรือถ้าจะเฉลี่ยรวมของทั้งตำบลข้างม่อยคอนได้แล้วจะมีความหนาแน่น
ถึง 20,930 คนต่อตารางกิโลเมตร พื้นที่ที่มีความหนาแน่นรองลงมาคือตำบลข้างคลาน
คอนเหนือ ความหนาแน่นเท่ากับ 10,250 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความหนาแน่นของประชากรเป็นรายตำบล พ.ศ. 2524

ตำบล	เนื้อที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. หายยา	2.01	15,612	7,770
2. พระสิงห์	1.32	11,097	8,410
3. ข้างม่อย คอนเหนือ	0.56	3,281	5,860
ข้างม่อย คอนใต้	0.46	9,630	20,930
4. ข้างคลาน คอนเหนือ	1.05	10,762	10,250
ข้างคลาน คอนใต้	2.58	8,579	3,320
5. ศรีภูมิ คอนเหนือ	1.39	5,716	4,110
ศรีภูมิ คอนใต้	1.56	7,830	5,020
6. วัดเกต คอนเหนือ	2.36	10,788	4,350
วัดเกต คอนกลาง	2.81	12,459	4,430
วัดเกต คอนใต้	1.40	5,554	3,970

(ที่มาของข้อมูล Knight and Partners PTY 1983 : 2c 24- 2c 25)

ในรายงานดังกล่าวนี้ (Knight and Partners PTY 1983:2c20 - 2c22) กล่าวไว้ว่าประชากรมีการเพิ่มสูงสุดในพื้นที่ทางทิศเหนือ ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง และโดยรวมแล้วการกระจายของประชากรจะเป็นไปตามแนวทางของสาธารณูปโภค และ พัฒนาการของสถาบันต่าง ๆ ดังนั้นการพัฒนาเส้นทางคมนาคมรวมทั้งสาธารณูปโภค เพื่อเชื่อมพื้นที่ ทั้ง 2 ฝั่งของแม่น้ำปิงจะช่วยสนับสนุนการขยายตัวของพื้นฐานในฝั่งตะวันออก

กล่าวกันว่าอัตราการเพิ่มประชากรเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2524-2525 ของเชียงใหม่ สูงร้อยละ 2.0 สำนักผังเมืองกระทรวงมหาดไทย ได้ประมาณจำนวนประชากรในเขตเทศบาล นครเชียงใหม่ไว้ว่าในปี พ.ศ. 2540 ถ้ายังมีการขยายตัวของประชากรสูง ร้อยละ 3.96 นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 3.04 ในเขตเทศบาลจะได้ประชากรในเขตอำเภอเมืองถึง 307,500 คน (เป็นการประมาณจากจำนวนประชากรในเขตอำเภอเมืองรวมในเขตเทศบาล ปี พ.ศ. 2523) หรือถ้าคิดอัตราการขยายตัวปานกลางสำหรับในเขตเทศบาลร้อยละ 2.68 จะได้ประชากร 297,800 คน และในอัตราการขยายตัวอย่างต่ำในเขตเทศบาลร้อยละ 2.21 จะเป็น 286,000 คน ในปี พ.ศ. 2540 (สำนักผังเมือง 2525:ภาคผนวกหน้า 2)

ในด้านอาชีพ ประชากรในเขตอำเภอเมือง ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการค้าและบริการ ซึ่ง เป็นอัตราส่วนที่สูงที่สุด ประชากรที่อยู่ในอาชีพสาขาการค้าและบริการมีถึง ร้อยละ 26.42 และ 29.99 ตามลำดับ ซึ่งในสาขาผู้ปฏิบัติการค้า ก็ยังไม่ได้นับรวมพนักงาน ลูกจ้าง ซึ่งมีอีกร้อยละ 5.41 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 อาชีพในเขตอำเภอเมือง (2519)

ประเภท	ร้อยละ
ผู้ปฏิบัติวิชาชีพ	23.45
ผู้บริหาร	3.14
เสมียน พนักงาน	5.14
ผู้ปฏิบัติการค้า	26.42
เกษตร - ประมง	0.84
เหมืองแร่	0.10
ขนส่ง	3.58
แรงงานการผลิต	5.82
บริการ	29.99
อื่น ๆ	1.25
รวม	100.00

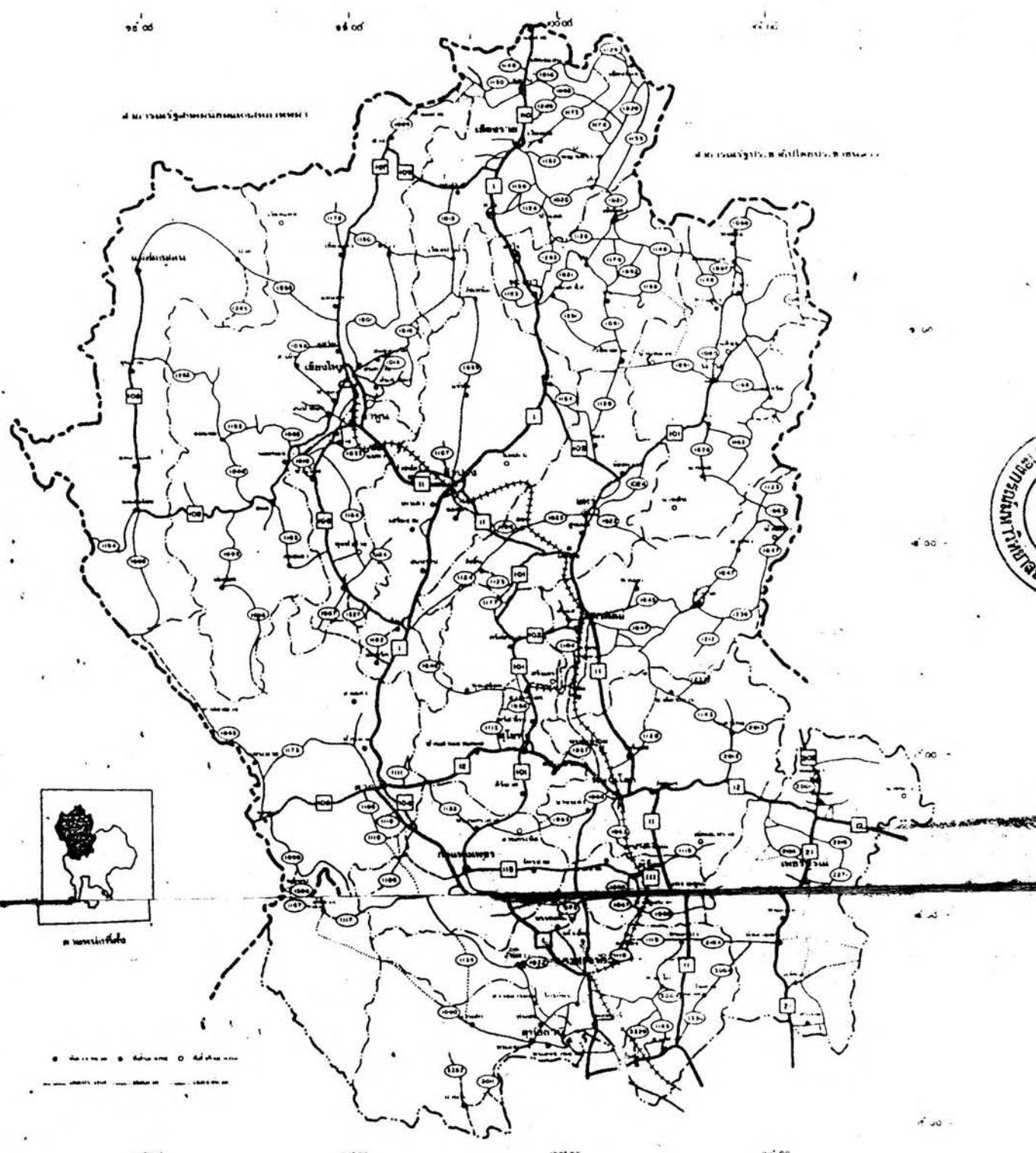
(ที่มาของข้อมูล : สำนักผังเมือง 2525: ภาคผนวก หน้า 4)

ข้อมูลเหล่านี้เป็นไปพร้อมกับการขยายตัวทางด้านการค้า และการบริการของเมือง
เชียงใหม่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.4 การคมนาคม

ทางการคมนาคมนั้น แม้ว่าในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จังหวัดเชียงใหม่
จะมีการติดต่อกับภายนอกไม่มากนัก การคมนาคมในสมัยนั้นมีเพียง 2 ทาง คือ ทางน้ำ และ
ทางถนน ซึ่งไม่สะดวก ต่อมา มีการสร้างทางรถไฟสายเหนือ ทำให้เชียงใหม่ มีการติดต่อ
ค้าขายกับภูมิภาคตอนล่างมากขึ้น ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1
ได้วางแผนให้มีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและทรัพยากร
และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อ ๆ มา ก็ทำให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการ

พัฒนามาตลอด ปัจจุบันเชียงใหม่ มีเส้นทางคมนาคมทางถนน ติดต่อกับเป็นโครงข่ายไปทั่วทั้ง
ในจังหวัด และจังหวัดอื่น ๆ โดยรอบ (รูปที่ ๘)

การกำหนดขอบเขตของย่านการค้ากลางใจเมืองของเมืองเชียงใหม่
THE DELIMITATION OF THE CENTRAL BUSINESS DISTRICT OF CHIANG MAI'S URBAN AREA

8

แสดง โครงข่ายการคมนาคมติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

	ทางหลวงแผ่นดิน		แนวทางที่จะก่อสร้างในอนาคต
	ทางหลวงจังหวัด		ทางรถไฟ
	ผิวทางแอสฟัลท์		
	ผิวทางลูกรัง		

ที่มา. กรมทางหลวง พ.ศ. 2528

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
 บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อ.ทีปรักษา จ.ศ.ดร.จักรชัย หงศ์ประยูร
 นิสิต อำไพวรรณ ลิหนาทกฤกุล

มาตราส่วน
 1 : 3,000,000

สำหรับการขนส่งทางอากาศนั้น ปัจจุบัน เชียงใหม่เป็นที่ตั้งของสนามบินนานาชาติ โดยเมื่อ พ.ศ. 2512 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้ทำอากาศยานเชียงใหม่เป็นท่าอากาศยานสากล ดังนั้นระหว่าง พ.ศ. 2515-2518 สายการบินโรยัลแอร์ลาวได้เปิดทำการบินประจำเส้นทางเวียงจันทน์ - เชียงใหม่ - เวียงจันทน์ แต่ต่อมาได้หยุดไปเนื่องจากภาวะทางการเมือง ปัจจุบันบริษัทการบินไทยจำกัด ได้เปิดทำการบินประจำเส้นทางกรุงเทพ - เชียงใหม่ - ย็องกง สัปดาห์ละสองเที่ยว จากความสะดวกในการคมนาคมดังกล่าว จึงทำให้เชียงใหม่ยังคงดำรงความเป็นศูนย์กลางของภาคจนปัจจุบันนี้

ส่วนในเขตตัวเมืองเชียงใหม่ นั้น สภาพการจราจรบนถนนสายสำคัญ ๆ จะติดขัดในช่วงชั่วโมงเร่งด่วน เช่นถนนท่าแพ ถนนโชดนา และถนนเจริญเมือง ในปี พ.ศ. 2523 ปริมาณการจราจรในช่วงชั่วโมงเร่งด่วนจะมีจำนวนประมาณ 2000-3000 คันต่อชั่วโมง ปริมาณการจราจรบนสะพานนครพิงค์ และสะพานนวรัฐ จะมีจำนวนประมาณ 3000 และ 5000 คันต่อชั่วโมงตามลำดับ (สำนักผังเมือง 2525: 35) ซึ่งสำนักผังเมืองได้วางผังให้มีการสร้างถนนวงแหวนขึ้น เพื่อระบายปริมาณการจราจร และให้มีถนนเชื่อมโยงถึงกันได้โดยรอบ นอกจากนี้ในผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ยังได้กำหนดให้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงเพิ่มอีก 1 แห่ง และยังมีโครงการปรับปรุงถนนอีกหลายส่วน เพื่อจัดระบบโครงข่ายของถนนให้เพียงพอที่จะรองรับปริมาณการจราจรในอนาคต (สำนักผังเมือง 2525: 40-41)

4.5 ลักษณะโครงสร้างและการใช้ที่ดินของเมืองเชียงใหม่

บริเวณตัวเมืองเชียงใหม่อยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ประกอบด้วย 6 ตำบลคือ ตำบลศรีภูมิ ตำบลพระสิงห์ ตำบลหายยา ตำบลช้างคลาน ตำบลช้างม่อย และตำบลวัดเกต เนื้อที่แต่เดิมของเทศบาลนครมี 17.5 ตารางกิโลเมตร ในปี 2524 เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ถูกขยายออกไปเป็น 40 ตารางกิโลเมตร

ตัวเมืองเก่าของเชียงใหม่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งเป็นถิ่นฐานของชุมชนมาแต่เดิม พื้นที่รอบนอกคูเมืองเป็นที่ทำการเกษตรสำหรับเลี้ยงชาวเมือง ต่อมาได้มีการขยายตัวออกจากคูเมืองมาทางด้านแม่น้ำปิง หลังจากสร้างสถานีรถไฟในรัชกาลที่ 5

ตัวเมืองก็ได้ขยายข้ามแม่น้ำมาทางฝั่งตะวันออก ศาสตราจารย์ อัน นิยมานเทมินทร์

(2526: 66-69) ได้บรรยายถึงความเป็นมาของการขยายตัว ซึ่งสรุปได้ดังนี้

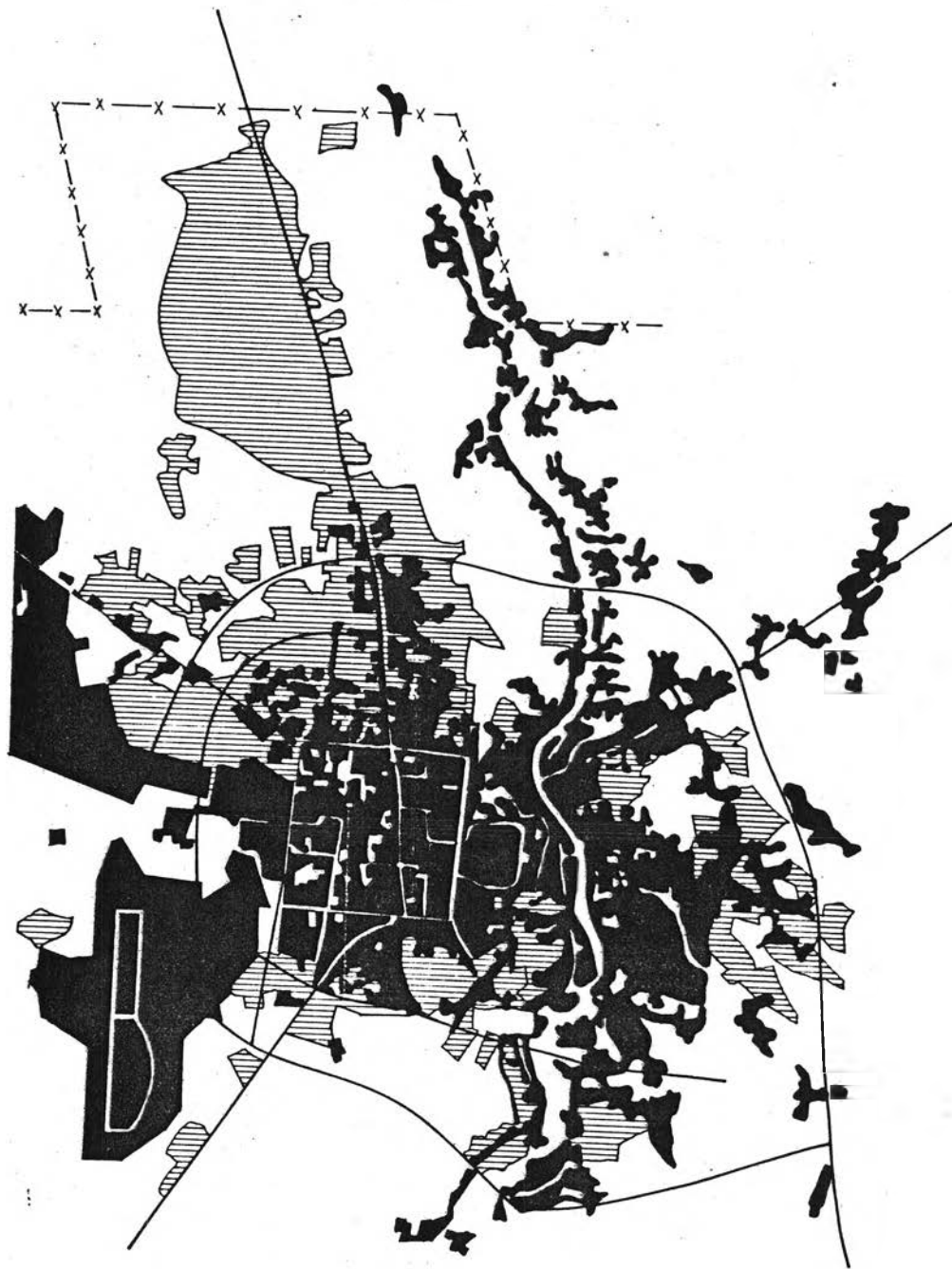
- ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง เริ่มจากทวทสอนศาสนาชาวอเมริกัน ได้เปิดโรงเรียนแพนใหม่ที่ตำบลวังสิงห์คำ และ ต่อ ๆ มาก็ได้เปิดโรงเรียนคารา, โรงเรียนปรินสรอยแยลวิทยาลัย รวมทั้งโรงพยาบาลแมคคอร์มิค โรงพยาบาลโรคเรื้อนต่าง ๆ ซึ่งช่วยสร้างความเจริญให้แก่ทางฝั่งตะวันออกนี้ และได้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงในเวลาต่อมาด้วย
- ทางฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิง มีการขยายตัวลงมาทางใต้ และ ตะวันออกเปิดขยายตัวจนจรดฝั่งแม่น้ำปิง ร้านค้าแบบใหม่เริ่มปรากฏบนถนนวิชยานนท์ ต่อมาก็มีการสร้างตลาดวโรรส ตลาดคั่นลำไย ซึ่งเป็นตลาดสดแบบพื้นบ้าน แปรสภาพบริเวณใกล้เคียงกันนี้ เป็นย่านการค้าสำคัญประจำเมือง (Central Business District)
- ทางใต้ และ ตะวันออกเฉียงใต้ เดิมเป็นที่ลุ่มและป่าช้า พวกอิสลามได้อพยพเข้ามาอยู่บริเวณนี้ เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา คณะมิชชันนารีคาทอลิก ได้มาเปิดโรงเรียนแบบทันสมัย มีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเจริญ ทำให้คนเข้าอยู่อาศัยมากขึ้น และในระยะ 20 ปีที่ผ่านมาประชากรบริเวณนั้นหนาแน่นมากขึ้นเนื่องจากอยู่ใกล้ย่านการค้า
- ทางเหนือ เดิมเป็นทุ่งนาป่าโปร่ง และ ย่านอุตสาหกรรมในครัวเรือน ต่อมาก็มีการสร้างโรงเรียนวิทยาลัยฝึกหัดครู สนามกีฬา ทำให้คนอยู่หนาแน่นมากขึ้น และ ศูนย์การค้าก็อุบัติขึ้น
- ทางตะวันตก เป็นบริเวณสนามบิน ในปัจจุบันมีคนอาศัยอยู่มาก เพราะเป็นทำเลที่สวยงามถือกัน เป็นย่านพักอาศัยชั้นดี การขยายตัวครั้งใหญ่คือการก่อตั้ง คณะแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปัจจัยของการขยายตัว โดยสรุปก็คือ สถานีขนส่ง วิทยาลัย และศูนย์ราชการใหม่ ซึ่งดึงดูดการขยายตัวทางด้านเหนือ ด้านทิศตะวันออกได้แก่ สถานีรถไฟ สถานีขนส่งใหม่

ทิศตะวันตกได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงพยาบาลสวนดอก ทางด้านทิศใต้ ได้แก่
โรงเรียนต่าง ๆ

แต่เนื่องจากการขาดการวางแผน และการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อน
จึงทำให้เกิดการขยายตัวเมืองอย่างอิสระ การใช้ที่ดินไม่มีระเบียบแบบแผน บริเวณที่พัก
อาศัยหลายแห่งมีการประกอบกิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือน และบริเวณพาณิชยกรรมก็
กระจัดกระจายอยู่ตามริมถนน สายสำคัญ ๆ เกือบทุกสาย (สำนักผังเมือง 2525: 25)

รูปที่ 9 แสดงพื้นที่ชุมชนหนาแน่น

- การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2519
- ▨ การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2524

ที่มาของข้อมูล. KNIGHT AND PARTNERS PTY. 1983 : 2C - 10

จากรูปที่ 5 จะเห็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ในช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่นานนี้ คือตั้งแต่ พ.ศ. 2519-2524 การเปลี่ยนแปลงปรากฏดังนี้คือ พื้นที่ชุมชนหนาแน่น เพิ่มขึ้นในด้านทิศเหนือ คือตำบลศรีภูมิ และทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือในตำบลช้างเผือก สำหรับการเปรียบเทียบกับในอดีตนั้น ปรากฏว่ามีความแตกต่างของการใช้ที่ดินค่อนข้างมาก เช่นในปี พ.ศ. 2508 นั้น พื้นที่เทศบาลที่เป็นที่อยู่อาศัย ถนน และ ที่ว่าง มีถึงร้อยละ 75 พื้นที่อื่น ๆ มีร้อยละ 25 ส่วนในปี พ.ศ. 2520 พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัย ถนน และที่ว่าง ลดลงเหลือร้อยละ 56 และพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 44 มีการขยายตัวของพื้นที่การค้า ออกไปรอบ ๆ กำแพงเมือง พื้นที่การค้าโดยรวมเพิ่มเท่าตัวจาก 0.64 ตารางกิโลเมตร เป็น 1.97 ตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในตัวเมืองเชียงใหม่ระหว่างปี 2508 และ 2520

ประเภทของการใช้ที่ดิน	2508		2520		การเพิ่มในช่วงปี 2508 และ 2520		
	ตารางกิโลเมตร	ร้อยละ	ตารางกิโลเมตร	ร้อยละ	ตารางกิโลเมตร	ร้อยละ	อัตราการเพิ่ม
ที่อยู่อาศัย	5.34	28.74	11.85	29.29	6.51	0.55	121.91
การค้า	0.64	3.44	1.97	4.87	1.33	1.42	207.81
อุตสาหกรรมและคลังสินค้า	0.41	2.21	1.12	2.77	0.71	0.56	173.17
สถานศึกษา	0.65	3.50	2.92	7.22	2.27	3.72	349.23
สถานที่ราชการ	1.24	6.67	6.77	16.73	5.53	10.06	445.97
ศาสนสถาน	0.71	3.82	1.19	2.94	0.48	(0.88)	67.61
ถนนและสนามบิน	4.81	25.89	5.93	14.66	1.12	(11.23)	23.28
แม่น้ำ คู คลอง	0.52	2.80	0.81	2.00	0.29	(0.80)	55.77
ถนน	0.11	0.59	0.35	0.87	0.24	0.27	218.18
สวนและสนามกีฬา	0.36	1.94	2.81	6.95	2.45	5.01	680.56
พื้นที่ว่าง	3.79	20.40	4.74	11.72	0.95	(8.68)	25.07
รวม	18.58	100.00	40.46	100.00	21.88	0.00	117.76

(ที่มาของข้อมูล : Knight and Partners PTY 1983: 2c-11)

ลักษณะการใช้ที่ดินในปี พ.ศ. 2520 ปรากฏลักษณะที่สำคัญดังนี้

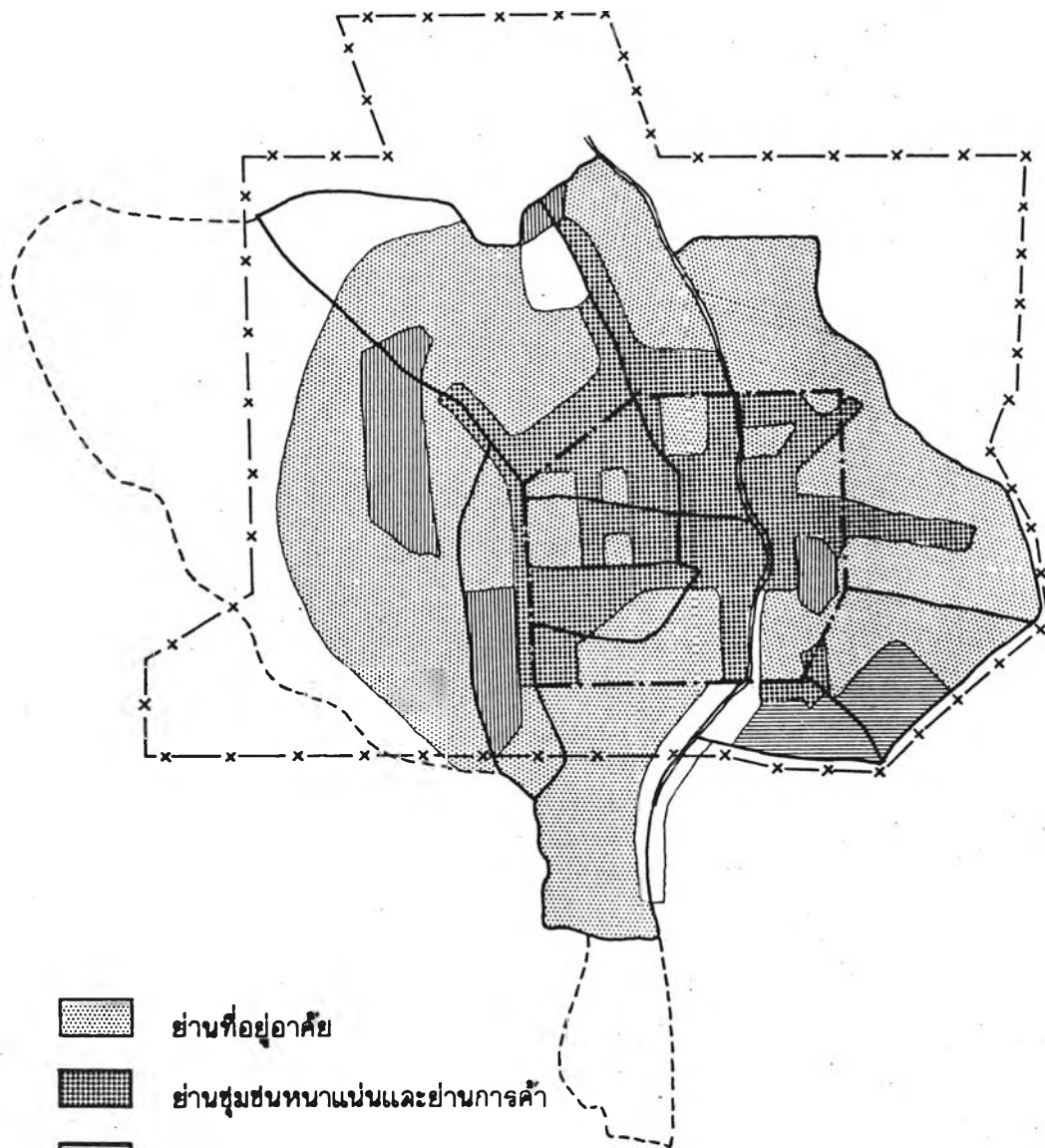
- การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม และพักอาศัยหนาแน่นมาก รวมตัวกันอยู่บริเวณถนนท่าแพ ซ่างม้อย เจริญเมือง และกระจายตามริมถนนสายอื่น ๆ อีกหลายสายของเนื้อที่ทั้งหมด
- การใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัย กระจายทั่วไปทั้งในเขตเมืองเก่า และรอบนอก แนวโน้มในอนาคตคาดว่าจะ เป็นรูปแบบของบ้านจัดสรรซึ่งกระจายอยู่บริเวณรอบนอกของชุมชน
- การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า มีอยู่กระจัดกระจายที่พอจะเรียกได้ว่าการรวมกลุ่มอยู่ก็ได้แก่หัตถกรรม ประเภทเครื่องเงิน และแกะสลัก อยู่ตามแนวถนนวิบูลย์ คลังสินค้านำอยู่ใกล้บริเวณสถานีรถไฟ

เมื่อถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม ลักษณะการใช้ที่ดินในปัจจุบัน และอิทธิพลอื่น ๆ พบว่ามีรูปแบบของการพัฒนาการใช้ที่ดิน 3 อย่างคือ (Knight and Partners PTY 1983: 2c-14)

- พื้นที่ชุมชนหนาแน่นที่สุด อยู่ทางตะวันตก ในเขตตัวเมืองเก่า การขยายตัวใด ๆ ในอนาคตมีจำกัด
- พื้นที่ที่มีการเติบโตมากที่สุดคือ พื้นที่รอบนอกทางด้านตะวันตก ประกอบด้วยตำบลป่าตัน ซ่างเฟือก ป่าแดด (บางส่วน) และ สุเทพ ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต
- พื้นที่ที่มีการเติบโตน้อยที่สุดคือทางใต้ และ สองฝั่งของแม่น้ำปิง

ในระหว่าง 12 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2508-2520) การขยายตัวโดยเฉลี่ยของเขตชุมชนหนาแน่นของเทศบาลนครเชียงใหม่ มีอัตราร้อยละ 7-8 คอปี โดยที่การขยายตัวร้อยละ 90 เกิดขึ้นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง จากรายงานดังกล่าวนี้ (Knight and Partners PTY 1983: 2c-18) กล่าวว่าการขยายตัวอย่างรวดเร็วประกอบกับการขาดการวางผังที่ดี ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสาธารณสุขโรค และรูปแบบการใช้ที่ดินที่ไม่มีประสิทธิภาพ แนวโน้มของการพัฒนาการใช้ที่ดินในปัจจุบัน (ปี 2526) มาจากแรงผลักดันของตลาดในปัจจุบัน ซึ่งถ้ายังคงเป็นเช่นนี้ต่อไป ก็จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมาก ดังที่ได้แสดงแนวโน้มของการใช้ที่ดินไว้ในรูปที่ 10

รูปที่ 10 แสดงแนวโน้มของการใช้ที่ดินในอนาคต

- ย่านที่อยู่อาศัย
- ย่านชุมชนหนาแน่นและย่านการค้า
- ย่านอุตสาหกรรม
- ย่านสถาบันราชการและการศึกษา
- พื้นที่สีเขียว
- X— DTCP PLANNING BOUNDARY.

ที่มาของข้อมูล. KNIGHT AND PARTNERS PTY. 1983 : 2C-19